

לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

פרשת ויחי

חידושי תורה ושאלות מ - א' ועד ת' על פרשת השבוע ועניינא דיומא מהמפרשים מדרשים וכד'

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 85 פסוקים = מילה, נא ידף

ויקראו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (מזוט)

ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביה חלה (בראשית מח א)

כתב המשנה ברורה (או"ח רל ז) - מי שמתעטש וחבירו אומר לו אסותא יאמר לו ברוך תהיה ואח"כ יאמר לישועתך קניתי י-הנה. דארו"ל דמתחלה לא היה אדם חולה כלל אלא היה הולך בשוק ומתעטש ומת עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים על הדבר.

ומקורו בפרקי דרבי אליעזר (פרק נב) מיום שנברא העולם לא היה אדם חולה, אלא בכל מקום שהיה אדם אם בדרך אם בשוק ועטש היתה נפשו יוצאה מנחיריו ומת, עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים על זאת, ואמר לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תקח את נפשי ממני עד אשר אני מצוה את בני ובני ביתי ונעתר לו, שנאמר ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביה חלה, ושמעו כל מלכי הארץ ותמהו שלא היה כמהו מיום שנבראו שמים וארץ. לפיכך חייב אדם לומר לחבירו בשעת עטישותו חיים שנהפך מות העולם לאור שנאמר עטישתיו תקהל אור (איוב מא י)

לכאורה איך ייתכן שתחילה המתברך (המתעטש) מברך בשר ודם ורק אח"כ מודה לקב"ה. איך זה מקדימים כבוד אדם לכבוד שמים! והתשובה היא משום שהמתפלל על חברו הוא נענה תחילה. ועוד, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה כבוד שמים. וכן מובא בשו"ת יחזה דעת (הלק א סימן נא) שמקשר את כל העניין עם ברכת לחיים או "בשמחתכם" הנאמרת כלפי הציבור בשעת שתיית יין עם הברכה לקב"ה על היין: "וראיתי להרה"ג מהר"ר אשתרוק בן שאנג'י שהיה נוהג לברך תחילה על היין ולשתות מעט, ואח"כ היה אומר למסובים בשמחתכם, ומסיים שתייתו, ואמר לי הטעם, שאין ראוי להקדים כבוד בשר ודם וברכתו לכבוד שמים. ואמנם הכנה"ג שם כתב: ולי נראה שאין בכך כלום, שאפשר שראוי להקדים לומר למסובים בשמחתכם, ואח"כ לברך ולשתות, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. וכיוצא בזה כתב רש"ל, שהמתעטש ואומרים לו חיים טובים, ישיב תחילה להם יוסיפו לכם שנות חיים, ואח"כ לישועתך קניתי י-הנה".

סגולה נפלאה לחודש מופלא: איתא בספר 'עטרת תפארת' לומר בכניסת ראש חודש 30 פעם את הפסוק מפרשתינו לישועתך קניתי י-הנה ולכוון בכך לשמירה ולהצלחה לכל אחד מימי החודש הנכנס, פסוק אחד ליום אחד. והדבר משמח ומופלא.

איתא בגמרא (ברכות כד:) - שאמר רב זירא: הא מילתא [דבר זה] אבלעא [נבלע, נלמד בדרך אגב] לי בי [בבית מדרשו] של רב המנונא ותקילא [ושקול] הוא לי כי כולי תלמודאי [ככל תלמודאי]: המתעטש בתפלתו סימן יפה לו, כי כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה, שכן לאחר העיטוש הגירוי נפסק, רמז הוא לו שכך עושים לו נחת רוח מלמעלה. ומכיון שהיה ר' זירא רגיל להתעטש, נהנה ביותר לשמוע דבר זה.

הנה אביה חלה - הנה לשון שמחה, לפי שהמבקר את החולה נוטל אחד מששים מחוליו, שכן מצינו שלאחר שיוסף ביקר את יעקב כתוב ויתחזק ישראל וישב על המטה. המטה בכתוב חסר בגמטריא 59.

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישמך א-להים אפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה. (מח ט) רמז לדורות לברך את בניו בערב יום כיפור בברכת ישמך א-להים אפרים וכמנשה כמו שברך יעקב לאפרים ומנשה, והיה זה בערב יוהכ"פ. (שער המלך ו א) לכאורה קשה כיצד אמר יעקב אבינו בך יברך ישראל והרי העבודה בבית המקדש נעשית בכהנים ולא בישראל. הדבר יובן לפי תרגום יונתן - וברכינן ביומא ההוא למימר בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר ישויןך יי אפרים וכמנשה וכמנן שבטיא יתמני רבא דאפרים קדם רבא דמנשה ומני ית אפרים דיהי קדם מנשה. לפי שביום המילה האב הוא ככהן המקריב בנו למולו ויכול לברך. (חת"ס) וכן נהגו לברך בשבת ויום טוב לפי שבשבת אין שטן ופגע רע שיקטרג על הברכה (מעבר יבך)

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל - התחיל בלשון רבים ויברכם וסיים בלשון יחיד בך, היה לו לומר לכאורה 'בכם'.

רמז להם שהברכה תחול רק כשתהיה אחדות ביניהם, כמו שנאמר חבור עצבים אפרים נחת לו. (הושע ד יז) כשהאחדות שרויה ביניהם והמה עושים רצון קונם, שם תשרה הברכה. א-להים מידת הדין - לאמר שאפילו מידת הדין תסכים לברכה, לעומת זאת בקללה נאמר וקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישמך י-הנה כצדקיהו וכאחב (ירמיהו כט כב) י-הנה מידת הרחמים - היינו אפילו מידת הרחמים תסכים לקללה ח"ו. (אזנים לתורה)

המלאך הגאל אתי מפל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ. (מח טז) ויקרא בהם שמי שהוא ישראל שבו כלול שמי ושם אבתי, כי ישראל ראשי תיבות של כל האבות והאימהות. יצחק, יעקב, שרה, רבקה, רחל, אברהם, לאה. (ילקוט חשמונאי)

תניא, מפני מה מתפללין שמונה עשרה ברכות בכל יום, א"ר חנינא בשם ר' פינחס, כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה, אברהם יצחק ויעקב, ואם יאמר לך י"ז הם - אמור לו, ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק - מנהון. (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג) כיון דכתיב שמי הו"ל כאילו כתיב מפורש יעקב.

בפרשתנו אחד השערים של בית המקדש בפרשתנו . וגובהו חמישים אמה .

שער האיתון – בפסוק אסרי לגפן עירה [עיר] ולשרקה בני אתנו (מט יא) פרש"י - בני אתנו "יבנו היכליה". לשון "שער האיתון" בספר יחזקאל (מ,טו). וגובהו חמישים אמה והוא קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש כניסה ויציאה לכל באי העזרה איתון תרגום של ביאה. (רש"י שם)

איתא בגמרא (פסחים נו.) - דאמר רבי שמעון בן לקיש: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: שמע ישראל, י-הוה א-להינו י-הוה אחד. אמרו: כלשם שאין בלבד אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

כיצד קראו האחים ליעקב אביהם בשמו ישראל. והוא איסור מדיני מורא אב ואם, לקרוא לאב או לאם בשם הפרטי.

דרך כבוד הוא שנאמר פי שרית עם א-להים ועם אנשים ותוכל (בראשית לב טז) ליעקב אבינו ישנם שתי שמות יעקב וישראל היות וישראל זה בדרך כבוד שרי. וכן מצינו בקריאת השם לתינוק בברית מילה, שמתר לאבי הבן לומר את שם אביו, כדי שיקרא בנו כשמו, כי כבוד הוא לאב שיקרא הנכד כשמו, ובוודאי שמסכים ושמה על כך.

שאלות

- א. בנימין זאב וטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל. (ט כז) זה המזבח שהיה בחלקו של בנימין, בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל, זה שנאמר בו את הפקדו האחד מעשה בבקר ואת הפקדו השני מעשה בין הערבים (שמות כט ט) (מאור האפלה). המזבח היה ברובו בנחלתו של בנימין, ומיעוטו בחלקו של יהודה. איזה שטח במזבח היה בחלקו של יהודה.
- ב. וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים. (ג יח) לכאורה המילה גם מיותרת. מה היא באה לרבות, לכאורה לא הלכו רק אחיו. חמש שמות וכינויים לאריה לפי דרך גדילתו.
- ג. שס"ד תיבות בשירתה, כמנין י"ד שמות שבשירתה, (14X26=364) וכנגד ימים בשנה לבד מיום הכיפורים. והיא נכתבת אריח על גבי לבנה. שם נוסף לספר בראשית והטעם בזה.
- ד. ראייה בפרשה ובהפטרה שצריך לעשות צוואה לבניו לפני מותו.
- ז. וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא ידעה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו ותרעו ידעה מלא הגוים. פרש"י - שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו. ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו שעתיד יהושוע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. במה מיוחדת גאולת יהושוע מגאולת גדעון שבגללה יעקב שפל את ידיו.
- ח. דומה לדג שצובעין בדמה תכלת שבציצית ואינה נמצאת אלא בחלק של זבולון.
- ח. גור אריה יהודה מטרף בני עליה פרע רביץ פאריה וכלביא מי יקימנו. (מט ט) מה הטעם שהשווה יעקב אבינו את יהודה לקטן שבאריה שהוא הגור.
- ט. ויכל יעקב לצות את בניו ויאסוף רגליו אל המטה ויגוע ויאסוף אל עמיו. (מט לג) באיזה תאריך נפטר יעקב אבינו ומתי נקבר.
- י. ויקמת יוסף בן מאה ועשר שנים (ג כז) מה הטעם שזכה יוסף למלך במשך שמונים שנה.
- י. וני העמודים הוא מנהג בכתובת ספר תורה, שעל פיו מתחילים כל העמודים בספר התורה באות ו"ו, למעט חמישה עמודים, שמתחילים באותיות 'בי"ה שמי"א'. אחד מהם בפרשתנו.
- כ. ויקמת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים. (ג כז) לכאורה הוי כפילות דכתיב וישב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויקח יוסף מאה ועשר שנים. באיזה יום נולד ונפטר יוסף הצדיק.
- כ. המלאך הגאול אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק ויבדלו לרב בקרב הארץ (מח טו). באיזה גיל היו מנשה ואפרים בשעה שברכם יעקב אבינו ומדוע קורא אותם נערים.
- ל. אמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר: וילבן שיניים מן המלכות קיא :) כמה שיניים יש ליהודי, כמה לגוי, כמה לגוי שהתגייר.
- מ. שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (מז כט) ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה. (מז לא) מה הטעם שיעקב מבקש מיוסף שישבע לו תחת ירכו, ואילו יוסף נשבע לו סתם ללא ירכו.
- נ. מה הטעם שבנימין זכה שתשרה שכינה היא בית המקדש בחלקו, מדוע יוסף לא זכה לכך.
- ס. ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים. ונגד ליעקב ויאמר הנה בנה יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה. (מח א-ב) מי אמר ליעקב שיוסף הגיע לבקרו. ומנשה ואפרים הגיעו ביחד עם יוסף.
- ע. פרע רביץ פאריה וכלביא מי יקימנו. (מט ט) בזכות מה זכה יהודה למלכות ונמשל לאריה.
- פ. ואני נתתי לך שקם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בתרבי ובקשתי. (מח כב) תרגום - בצלותי ובבעותי. מה הטעם שנמשלה התפילה דווקא לחרב וקשת. מה ההבדל בין פעולת החרב לפעולת הקשת.
- צ. ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר (ג ד) מדוע אצל משה רבינו נאמר ויתמו ימי בכי אכל משה (דברים לד ה) ההבדלים בין ויעברו ימי בכיתו לבין ויתמו ימי בכי, והסיבות לכך.
- ק. ויהי ימי יעקב שני חניו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז כח) מה הטעם שיעקב חי ל"ג שנים פחות מאביו יצחק שחי מאה ושמונים שנה.
- ר. וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה (מח ה) משמע שראה אותם. כיצד ראה יעקב את בני יוסף מנשה ואפרים והכתיב. ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ונגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם. (מח ו)
- ש. אחד משמותיו של המשיח בפרשתנו. שמות נוספים של המשיח רמוזים במילה משיח.
- ת. מה המשותף בין נעמה אשת נח, שרה אימנו, דינה בת יעקב.

תשובות

- א. אמה אחת – איתא בגמרא (זבחים נג): **מאי טעמא** [מה הטעם] שלא היה יסוד לקרן דרומית מזרחית? **אמר ר' אלעזר**: **לפי שלא היתה בחלקו של טורף**, לא היתה בחלקו של שבט בנימין, שנתנבא עליו יעקב **בנימין זאב יטרף** (בראשית מט, כז), שבחלקו יימצא המזבח, אלא בחלקו של יהודה, וכפי שאמר **רב שמואל בר רב יצחק**: **מזבח אוכל נכנס בחלקו של יהודה אמה אחת**, והיא האמה שבה היתה קרן מזרחית דרומית של המזבח.
- ב. בלהה גם נפלה לפניו עם האחים, דכתיב **ויצויו אל יוסף לאמר אביה צנה לפני מותו לאמר**. (נ טז) תרגום ויתנו ופקידו **שפטא נת בלהה אמתא דרְחַל לְמִימְר**. מאחר והיא הלכה בשליחותם היא גם נפלה לרגליו, לפי שהיא אהבה אומנתו שגידלה אותו כאם. (אזנים לתורה) *
- ג. גור, כפיר, אריה, לבאי, ליש. כתב הרד"ק על הפסוק: **ויגד שמשון ואמרו תמנתה ויבאו עד פרמי תמנתה והנה כפיר אריות שאג לקראתו**. (שופטים י ד) **כפיר אריות** - הכפיר גדול מגור והאריה גדול מהכפיר והלבאי גדול מהאריה והליש גדול מהלבאי וכל זמן שמזקין גבורתו נוספת בו.
- ד. דבורה הנביאה אשת לפידות הייתה השופטת הרביעית ששפטה את ישראל בתקופת השופטים. היא חיברה את שירת הניצחון על צבא יבין מלך כנען 'שירת דבורה'. בה היא משבחת את יעל אשת חבר הקיני שהרגה את סיסרא. השירה מורכבת מ-31 פסוקים והיא נקראת בהפטרטה של פרשת בשלה שבה קוראים את שירת הים. **נפתלי אילה שלטה הנתן אָמְרִי שְׁפָרָה** (מט כא) ר"ת וס"ת **אשה רינה רמו** לאשת לפידות. **רינה וְתָשֵׁר דְבוּרָה** (שופטים ה א) ר"ה יהודה החסיד) והיא משבט נפתלי (הרא"ש) *
- ה. ספר הישר – ע"ש האבות נקראים ישרים. דכתיב **הנה כתובה על ספר הישר** (שמואל ב א יח) (ע"ז כה).
- ו. **ויקראו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף** (מז טז) כשאדם חולה אל יבטיח עצמו לומר הוא יבריא ויתרפא ואין צריך לצוות, אלא יאמר עתה בידו ליתן ולצוות ולדבר שמא ימות פתאום. ודבר זה כתוב בתורה ובנביאים ובכתובים. בתורה **ויקראו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף** וציוה ליוסף ולבניו, ובנביאים **ויקראו ימי דוד למוות ויצו את שלמה בנו לאמר** (מלכים א ב א). בכתובים **ניקם דוד המלך על רגליו ניאמר שמעוני אחי ועמי אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית י-הנה ולהלם רגלי א-להינו ונקינותי לבנות**. (דברי הימים א כ ב). לכן אל ימתין אדם עד שיחלה בחולי כבד, אלא יחשוב שמא ימות פתאום. (ספר חסידים מק"נ ס"ה שח)
- ז. זמנית היא גאולתו של גדעון והיא נוגעת לבני אותו הדור בלבד, משא"כ היושע שינחיל את הארץ וילמד תורה לעם ישראל אין זה ענין זמני מקומי אלא צורך לדורות. (עשרת מרדכי)
- ח. חלון – בגימטריא זבולון. (101) (רבינו אפרים) איתא בגמרא (מגילה ו.) אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם! לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות. לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות. אמר לו: כולן צריכין לך על ידי חלון, שנאמר **עמים הר קראו. ושפוני טמוני חול**. (דברים לג יט) תני רב יוסף: **שפוני** זה חלון הנמצא בימנו של זבולון, **טמוני** זו טרית מין דג (סרדין) שדגים במימי החוף, **חול** זו החול שממנו עושים זכוכית לבנה. *
- ט. חוצפה של גור וגבורה של אריה (ב"ר). **א"נ** הנער קרוי גור דכתיב **בתוך כפרים רבתה גורייה** (יחזקאל י ב) לפי שהוא קל וגיבור יותר מאריה זקן, ממשיל את יהודה לגור אריות. (רשב"ם) **א"נ** המשילו לגור אריה, הקטן שהוא במין אריה כאשר יגדל. (א"ע) פרש"י - על דוד נקנבא: **בתחלה גור ולבסוף אריה**, כשהמליכהו עליהם.
- טו. ט"ו תשרי שהוא יום ראשון של חג הסוכות. רמזו בפסוק **ויעקב נסע ספתה** (לג יז) (בני יששכר, דרשות חת"ס ח"א עה ע"ב) וכתב החת"ס (שם) ואין רחוק שהיה קבורתו ביום עשרה בטבת. מאחר וימי אבלו היו שבעים יום ובארץ ישראל נהג יוסף אבלות שבעה ימים קודם הקבורה, וממצרים לחברון יש מהלך ששה ימים.
- י. יסוד בגימטריא 80. איתא בזוהר. (ה"ג שב) - יוסף ידע את הקב"ה מתוך אותה אספקלריא שנקראת כל, ונקרא: "יסוד", ונקרא: "צדיק", ועל זה נקרא יוסף פלפל, ככתוב: **ויפלפל יוסף** (מז יב), וכתביב - **ויצדיק יסוד עולם** (משלי י כה). כי על ידי שנתגבר יוסף על יצרו ועמד בקדושתו במצרים זכה להיות מרכבה למדת יסוד צדיק. והוא רמזו בפסוק **עוד יוסף בני קיי** (מה כח) **עוד** בגימטריא 80, **בני קיי** בגימטריא 80. בפתח אליהו נמשלת ספירת היסוד לאות ברית קודש. סיומא דגופא. *
- יא. **יהודה אתה יודקה אחיה** (מט ח). ב"ה שמו"ו סימן – בראשית, יהודה אתה יודוך, הבאים אחרים, שמר לך, מה טבו, ואעידה במ. (בעה"ט)
- יב. כ"א תשרי - הוא יום הושענא רבה. לומר לך שנולד ונפטר באותו יום. לפי שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ומחודש לחודש, שנאמר (שמות כג כו) **את מספר ימיה אמלא** (קידושין לח). מאה ועשר שנים ס"ת ה"ר הושענא רבה. (טעמא דקרא)
- יג. כ"ב שנים היו – שהרי יוסף ילדם בגיל ל"ד (ספר הישר) ויעקב בא אחר ה' שנים, ג' שנה משנות השובע ועוד ב' שנים משני הרעב, והיה במצרים י"ז שנה. וקורא להם נערים על שם וריוותם. (טעמא דקרא)
- יד. ל"ב שיניים ליהודי כנגד ל"ב נתיבות חכמה, ל"א שיניים לגוי, ל"ב שיניים לגר שנתגייר משנולד, שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתידי להתגייר. (מדרש תלפיות אות א' ענף אברים) ורמז לדבר **ול"בן שנים מחלב**. וכל ערל ל"א יאכל בו.
- יז. מילה היא מצוה חביבה אצל האבות לפיכך רצה להשביעו בחפץ של מצוה. וכן מצינו אצל אברהם שאמר לאליעזר **שים נא ידה תחת ירכי**. (כד ב) פרש"י - לפי שהשבע צריך שישול בידו חפץ של מצוה. פגון ספר תורה או מזוזה או תפילין. **א"נ** השביעו במילה. כי מצד המילה נעשה האדם גדור מעריות (כלי יקר שם) **נא ידה** בגימטריא **מילה**. שהשביעו במילה. (בעה"ט) ויוסף לא רצה להשימ את ידו על ירכו משום שנאמר **ולא יגלה פנה אביו**. (דברים כג א) אלא נשבע לו. (הדר זקנים) *
- יח. נולד בנימין בארץ ישראל – לעומת שאר השבטים שנולדו בחו"ל, ועוד שכל השבטים היו במצירתו של יוסף ובנימין לא היה במצירתו של יוסף. אמר הקב"ה: אם אמר לאלו שיבנו בית הבחירה, כשהיו מתפללים לפני איני מתמלא עליהם רחמים. איני משרה שכינתי בחלקם, שלא היו רחמנים על אחיהם. (מדרש ספרי דברים וזאת הברכה, פיסקא שנב) ולכאורה הרי יוסף לא היה קשור למכירה שנעשתה נגד רצונו? איתא בגמרא (שבת קמט:)- כל שחבירו נענש על ידו - אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. כיון שהאחים נענשו על ידו גם בו יש שמץ של חטא.
- יט. סרח בת אשר הגידה לו – לפי שהיתה יושבת עם יעקב תמיד לעשות צרכו ולפיכך לא טעמה טעם מיתה. (נר השכלים) **א"נ** זוהי רוח הקודש (מאור האלה) עצה נתן לאחים שלא להרוג את יוסף, שנאמר **יהודה אל אחיו מה בצע פי נהרג את אחינו וכסינו את דמו**. (לו כו) **פרע רכיש פאריה ס"ת עצה**. גור אריה יהודה מטרף ר"ת **גאים**. ארבע גאים ברא הקב"ה בעולמו והם אריה נשר שור אדם. שהם מלכים על מיניהם והקב"ה מלך עליהם לכך נקרא מלך מלכי המלכים ונאמר **יהוה מלך גאות לבש** (תהלים צג א). (רבינו אפרים) וכן לפי שהודה על האמת שנאמר **ויפך יהודה ניאמר צדקה מנני** (לח כו) וכן לפי שמסר נפשו על בנימין שנאמר **אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליה והצגתי לפניך וחסאתי לה כל הימים**. (מג ט)
- פ. פנים אל פנים כשנלחמים עם האויב מקורב נועדה החרב, ואין לה כל תועלת כאשר הם רחוקים. לעומת הקשת נועדה להילחם מרחוק. (בינה לעיתים) התפילה היא החרב לפי הנוסח שתיקנו לנו חז"ל, הבקשה שאדם מוסיף מעבר למה שתיקנו חז"ל היא הקשת ככל שיכוון יותר יקבל יותר.
- צ. צרותיהם של בני ישראל התחילו עם מיתת יעקב אבינו, כפי שפרש"י (מז כח) - לפי שתיקנו שִׁנְפָטָר יַעֲקֹב אֲבִינוּ, נִסְתַּמּוּ עֵינֵיהֶם וְלִפְנֵי שֵׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעֵפֹד שֶׁהִתְחִילוּ לִשְׁעַפְדָּם. לפיכך נאמר **ויעברו ימי בכיתו** אבל לא תמו ימי הבכי והאבל בגין השעבוד לאחר פטירת משה רבינו נכנסו לארץ זבת חלב ודבש לפיכך נאמר שם **וימתו ימי בכי אבל משה**. (אזנים לתורה) *
- ק. **קללת חנם לא [לון] תבא** (משלי כו ב) לפי שקלל את רחל ואמר **עם אשר תמצא את אלהיה לא יחיה** (בראשית לא לב) חסרו לו מנין **יחיה** שהוא ל"ג משנותיו (בעה"ט) **א"נ** איתא במדרש (ב"ר כ"ו פ' צה ט) אמר ר' שמעון בן יוחי: לפי שקרא תיגר בשלושים וששל תיבות לפיכך נמנע מהיוו שלושים ושלשים שנה. אמר לו הקב"ה: **אני הצלתיך מלבו ומעשו ומשכר והחזרתי לך דינה ויוסף ואתה אמרת מעט ורעים היו ימי חייל! חיך אני נוטל מהם כפי חשבון התיבות שאמרת והם הל"ג תיבות שיש מ- ניאמר פרעה אל יעקב עד בימי מגוריהם**. (חזקוני בשם המדרש)
- ר. רוחנית היא הראיה הזאת – ולא גשמית. לפיכך **נישק להם ויתבק להם** שמישש אותם. וזהו שאמר יעקב מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה לפי שראה ברוח הקודש שעתידי ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. *
- ש. שילה – דכתיב **עד פי יבא שילה ולו יקתה עמים** (מט י) פרש"י - מלך המשיח שהמלוכה שלו. **משיח** ר"ת מנחם בן חזקיה שילה ינון חנינה. (סנהדרין צח:)- איתא בירושלמי רבי יהושע בן לוי אמר צמח שמו. ר' יודן בריה דר' אייבו אמר מנחם שמו. אמר חנינה בריה דר' אבהו ולא פליגי חושבניה דהדין כחושבניה דהדין הוא צמח הוא מנחם. דהיינו ואין החשבון של זה סותר את החשבון של זה, ש"צמח" הוא בגימטריא "מנחם". (ירושלמי יז. פרק ב הלכה ד) תיבה - תיבת נח היתה נעמה במבול, אברהם הטמין את שרה בתיבה ברתם מצרימה, יעקב הטמין את דינה בתיבה בפגישתו עם עשיו אחיו.

א. תרגום אנקלוס - בנימין בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין קהניא קורבנא ולעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר חודשיא.

אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא ברבי חנינא רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה שנאמר (דברים לג, יב) חפף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן להקב"ה שנאמר (דברים לג, יב) ובין פתיפיו שכן. (זבחים נג): מאי טעמא? אמר רבי אלעזר: לפי שלא היתה בחלקו של טורף. נראה לי בס"ד היינו טעמא דקרי לבנימין בשם טורף שבחלקו היה בית קודש קדשים שעליו נאמר פנוי למלפיות (שיר השירים ד, ד) תל שכל פיות פונים (ברכות ל). שהוא העיקר הנקרא בית תפלה כדכתיב ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים (ישעיה נז, ז) ולכן האבן שבחשן של בנימין היתה יושפה (שמות כח, כ) והיינו 'יש פה' שבחלקו היה בית תפלה שהוא בית קודש קדשים והוא תל שכל פיות פונים בו. גם טורף בהפוך אתון פוטר מלשון יפטירו בשפה (תהלים כב, ח) וכן פוטר מים (משלי יז, יד). גם טורף טור פ"ה נמצא יהודה לקח מן המזבח קרן אחת וזהו שאמר דוד המלך ע"ה דאתי מיהודה זאת מנוחתי עדי עד פה אשב פי אותיה (תהלים קלב, יז) שם אצמים קרן לנדוד ערכתי נר למשיחי (תהלים קלב, יז) קאי על קרן המזבח הנזכר. ומה שאמר 'מזבח הנה אוכל בחלקו של יהודה אמה' נראה כנגד זה תיקן דוד המלך ע"ה מאה ברכות בכל יום.

יש להקשות כשחלקו את ארץ ישראל לשבטים מה ראו להכניס ליהודה רצועה אחת בחלקו של בנימין, דהא ודאי אין דרך לעשות חלוקה מעורבת בעקלתון ובפרט כי כל חלוקה היא גדולה מאד ארץ רחבת ידים מה ראו על ככה להכניס אמה אחת או שתיים לאחד בגבול חבירו? ונראה לי בס"ד כי מחלקי הארץ היו נביאים בעלי רוח הקודש והמה ידעו ששם בחלקו של בנימין יהיה בית המקדש ומקום המזבח ששם נעקד יצחק אבינו ע"ה והמה צפו ברוח הקודש שאברהם אבינו ע"ה אחר עקידת יצחק נתנבא שיהיה ליהודה חלק במקום המזבח ששם נעקד יצחק אבינו ע"ה יען דכתיב ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראא (בראשית כב, יד) נמצא קראו יראא שהוא בהפוך אתון אריה והיינו לומר מי שנדמה לאריה יש לו חלק ונחלה כאן, ולכך אש של מעלה היתה רבוצה על גבי מזבח בבית ראשון דוגמת אריה מפני שיהודה שנמשל לאריה יש לו חלק שם ולכן הוכרחו מחלקי הארץ לתת רצועה ליהודה בחלקו של בנימין במקום המזבח כדי לקיים דבר זה. וענין זה רמזו יעקב אבינו ע"ה בברכותיו ליהודה דכתיב גור אריה יהודה מטורף בני עליה פרו רבין פאריה וקלביא מי יקימונו (בראשית מט, ט) והיינו גור לשון 'אריה' רצונו לומר תשכון במקום שיש בו צורת אריה ששם אש של מעלה רובצת דוגמת אריה מטורף בני בנימין שהיה חופף לבלוע הרצועה של עליה שנצחת ונתגברתה ולא היה יכול לבלעה כי נתן השם יתברך בלב מחלקי הארץ לעשות לך רצועה שם במקום המזבח פרו בבית ראשון רבין בבית שני ואחר כך היה פאריה וקלביא בבית שלישי כי מדת מי שהוא סוד בינה עלאה וקימונו קימה שלימה. (בן יהודה ע"ה)

ב. כאן נתקיים החלום והירח ואחד עשר כוכבים משתחיתם לי (לו ט) ולא מציינו במקום אחר שבלהה השתחווה ליוסף. (אזנים לתורה)

ד. נפתלי אילה שלחה. נביא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקח י' אלפים איש מנפתלי ואמר לשון נקבה אילה שלוחה על שם דבורה. הנתן אמרי שפר על שם ותשר דבורה. אמרי שפר בגימטריא שיר ושבתה. (831). אילה שלוחה הנתן אמרי שפר (בכתיב מלא) בגימטריא ותשר דבורה ופרק בן אבינעם ביום ההוא (1737) (בעה"ט)

ה. איתא גמרא (מנחות מד.) ת"ר חלזון זהו שממנו עושים תכלת גופו דומה לים, וברייתו דומה לדג, ועולה ליבשה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעין תכלת. (ציצית) לפיכך מפני שהוא נדיר דמיו יקרים.

י. בספר נועם מגדים (פרשת שלח) כתב על פסוק וינס ויצא החוצה (לס יב) הנה תיבת ויצא לכאורה אך למותר דהוי סגי למיכתב וינס החוצה. רק בתיבת ויצא מרומז שיוסף הצדיק ניצל מחטא ע"י מצות ציצית וכאשר הפרו לנו חז"ל במנחות מאדם א' ודמי לו כארבעה עדים כו' וזהו וינס שנס מהעבירה והרהור ע"י ויצא החוצה. הם הציצית שיוצאין חוץ להבגד ומגולין כאמרו ז"ל אין ציצית אלא יוצא (מנחות מא:). עוד כתב שמעתי מה שאמרו"ל דיוקנו של אביו ראה שזה מרומז בתיבת ויצא שנדרש נוטריקון "וירא" ו"יוסף" "צורת" "אביו": (טעמי המנהגים תתקמ"ז)

מ. תרגום יונתן - שני פדון אידה בגזירת מהולתי ותעביד פדון עמי טיבו וקשוט לא כדון תקבריני במצרים.

דבר אחר: למה היו מחבבין את המילה? שהיו יודעין שהיא עתידה להציל את בניהם מגיהנם. שנאמר (ישעיהו יד): לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק, ואין חק אלא מילה שנאמר (תהלים קה יא): אשר פרת את אברהם ושבועתו לישחקה. וניעמידה ליעקב להק לישראל ברית עולם. וישראל שהיו מולין נמלטין ממנה. שנאמר (ישעיהו מג ב): כי תעבר פמים אמה אני ובגדרות לא ישטפה פי תלך במו אש לא תפנה ולהבה לא תבער בך. (ילקו"ש) כתב האבן עזרא - והקורב אלי, שהיה משפט בימים ההם לשום אדם ידו תחת ירך מי שהוא ברשותו; והטעם, אם אתה ברשותי, שים נא ירך תחת ירכי. והאדון יושב והירד על היד, כטעם: הנה ידי תחת רשותך לעשות רצונך. וזה המשפט עדיין בארץ הודו. (א"ע בראשית כד ב)

נ. דבר אחר: מפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו? משל למלך שבא אצל בניו לפרקים. כל אחד ואחד אמר: אצלי הוא שורה. קטן שבכולם אמר: אפשר שמניח אבא אחי גדולים ושורה עמי?! הלך ועמד ופניו כבושות ונפשו עגומה. ראה אותו אביו שעמד ופניו כבושות ונפשו עגומה עליו. אמר: מאכל ומשתה יהיה משלכם, וליתני אצלו. כך אמר הקב"ה: בית הבחירה יהיה בחלקו של בנימין, וקרבות מכל השבטים.

דבר אחר: מפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו? משל למלך שהיו לו בנים הרבה. משהגדילו הילך כל אחד ואחד ותפש את מקומו. קטן שבכולם, היה אביו אוהבו, אוכל עמו ושותה עמו, נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס. כך בנימין הצדיק קטן שבשבטים היה, והיה יעקב אבינו אוכל עמו ושותה עמו, נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס. אמר הקב"ה: מקום שסמך צדיק זה ידיו, שם אני משרה שכינתי. לכך נאמר 'ובין כתפיו שכן' (דברים לג, יב).

פ. החרב הוא בעצמו מויק שברזל שיש בו חידוד ממית בכל שהוא ואין צריך אומד, אבל הקשת בעצמו אינו מזיק רק כח המורה, ותלוי לפי כח וריחוק המורה בקשת, לזה קרא תפילה בשם חרבי שהיא אף בלא כוונה מרובה, ובעותי בשם קשת, שהיא כמו קשת שהיא עד שמישים נפשו בכפו. שהוא מכויין בתפילתו, ומשים נפשו בכפו היינו כוונה יתירה. צלותא - תפילה זה כוונת הלב שמכוין למילים שאומר בפיו, ובתפילה כוונה הכח של התפילה לא טמון בגברא המתפלל אלא במילות התפילה עצמם, שהם כוללות את כוונת המתפלל. וי"א כמו 'קשת' שכלל שמותיהם ומכנינים יותר, כך הפעולה יותר מהירה, שהכל תלוי בהכנה.

צ. תרגום יונתן - ובכון בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלמינו יומי בכותא דאבליה דמשה בתמניא בניסן ובתשעא בניסן אתקינו עמא בית ישראל ית מאניהון וטכוסו ית בעיריהון ועברו ית ירדנא בעשרא בניסן ופסקו להון מנא בשימיסר בניסן השתכחו אכלין ית מנא בנכותיה דמשה בפרא דשכיב תלתין ושבעא יומין.

כתב רבינו בחיי - כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב ליושנו ומעתה היו סמוכים לשולחן של אחרים (רבנו בחיי).

ר. כתב חובות הלבבות, (שער שמיני - שער חשבון הנפש ג') - ממעלות הצדיקים, ויראה מאין עין, וישמע מבלי אוזן, וידבר בלי לשון, וירגיש בענינים מבלי חושים.

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

לקבלת העלון במייל נא לפנות לכתובת ramnadhan018@gmail.com